

Burgerlijk Wetboek heeft voldaan. Hiervoor zij verwezen naar overweging 4.7 van de beslissing van het Centraal Tuchtcollege. Onder de streep oordeelt het Centraal Tuchtcollege dat het Regionaal Tuchtcollege het tweede klachtonderdeel terecht, zij het op andere gronden, gegrond heeft verklaard. Het Centraal Tuchtcollege acht de oplegging van een maatregel passend en toereikend. Daarbij zij opgemerkt dat sinds 1 april 2019 in art. 69 lid 4 van de wet BIG is opgenomen de voordien in de jurisprudentie al ontwikkelde mogelijkheid om de klacht gegrond te verklaren zonder oplegging van een tuchtrechtelijke maatregel. Deze mogelijkheid is op de behandeling in beroep van overeenkomstige toepassing (zie art. 74 lid 2 wet BIG).

(7) *In casu* acht het Centraal Tuchtcollege een maatregel dus wel passend en legt aan de verpleegkundig specialist de lichtste tuchtrechtelijke maatregel, te weten een waarschuwing, op. In overweging 4.12 geeft het Centraal Tuchtcollege daar nog over weer (wat in de Memorie van Toelichting op de wet BIG staat) dat een waarschuwing een zakelijke terechtwijzing is die de onjuistheid van een handelwijze naar voren brengt zonder daarop het stempel van laakbaarheid te drukken.

(8) Tot slot wil ik onder verwijzing naar punt 4 van deze annotatie wijzen op het belang voor in ieder geval de verwerende partij (maar ook voor de klagende partij) om in de procedure bij het Regionaal Tuchtcollege relevante stukken (zoals in dit geval de aanvraag van een MRI) meteen over te leggen en niet pas in beroep.

Mr. V.C.A.A.V. Daniels
Advocaat bij VvAA Rechtsbijstand en redactielid van Tijdschrift Tuchtrecht.

14

Primaat van de notaris bij beoordeling wilsbekwaamheid

Gerechtshof Amsterdam
26 november 2019, 200.251.119/01 NOT,
ECLI:NL:GHAMS:2019:4151
(mr. J.H. Lieber, mr. H.T. van der Meer, mr. M. Bijkerk)
Noot Mr. M.C.J. Höfelt

Notarieel tuchtrecht. Wilsbekwaamheid. Wilsonbekwaamheid. Ministerieplicht notaris. Testament. Bewind.

[art. 21 Wna]

De zus van erflaatster verwijt de oud-notaris dat zij in onvoldoende mate onderzoek heeft gedaan naar de wilsbekwaamheid van erflaatster. Er was volgens haar sprake van vijf indicatoren uit het Stappenplan Beoordeling Wilsbekwaamheid ten behoeve van de notariële dienstverlening van de Koninklijke Notariële Beroepsorganisatie, waardoor er gerede twijfels over de wilsbekwaamheid bij de oud-notaris hadden moeten ontstaan en zij de verdere stappen van het Stappenplan had moeten volgen.

De notariskamer van het hof Amsterdam bevestigt de beslissing van de Kamer voor het notariaat te Arnhem-Leeuwarden van 13 november 2018: de oud-notaris heeft zich met voldoende zorgvuldigheid zekerheid verschaft omtrent de wilsbekwaamheid van erflaatster.

Als uitgangspunt geldt dat iedereen aan wie op grond van de wet de bekwaamheid daartoe niet is ontzegd, rechtshandelingen kan verrichten en bij een (notariële) akte als partij kan optreden. Een notaris dient desgevraagd in beginsel haar/zijn ministerie te verlenen en aan de wensen van een cliënt(e) te voldoen. Zoals bij elke akte moet de notaris de wilsbekwaamheid van de betrokkene beoordelen. Volgens vaste rechtspraak dient er bij de beoordeling van de wilsbekwaamheid van een betrokken cliënt(e) primair uit te worden gegaan van de eigen waarneming van de notaris die in dat kader een redelijke beoordelingsvrijheid toe-

komt. Pas bij gerede twijfel aan de wilsbekwaamheid is verder onderzoek aangewezen.

[klaagster],
 wonend te [plaats],
 appellante,
 gemachtigde: [gemachtigde],
 tegen
 mr. [naam],
 oud-notaris te [plaats],
 geïntimeerde,
 gemachtigde: mr. P.H. Kramer, advocaat te Amsterdam.

Hof:

1 Het geding in hoger beroep

1.1. Appellante (hierna: klaagster) heeft op 11 december 2018 een beroepschrift bij het hof ingediend tegen de beslissing van de kamer voor het notariaat in het ressort Arnhem-Leeuwarden (hierna: de kamer) van 13 november 2018 (ECLI:NL:TNORARL:2018:44). De kamer heeft in de bestreden beslissing de klacht van klaagster tegen geïntimeerde (hierna: de oud-notaris) ongegrond verklaard.

1.2. Van klaagster is op 23 januari 2019 een aanvullende productie ontvangen.

1.3. De oud-notaris heeft op 24 januari 2019 een verweerschrift bij het hof ingediend.

1.4. De oud-notaris heeft op 30 augustus 2019 een aanvullende productie ingediend. Op 2 september 2019 is deze productie aangevuld.

1.5. De zaak is behandeld ter openbare terechtzitting van het hof van 12 september 2019.

De gemachtigde van klaagster en de oud-notaris, vergezeld van haar gemachtigde zijn verschenen. Allen hebben het woord gevoerd, de gemachtigden aan de hand van aan het hof overgelegde pleitnota's.

2 Stukken van het geding

Het hof heeft kennis genomen van de inhoud van de door de kamer aan het hof toegezonden stukken van de eerste instantie en de hiervoor vermelde stukken.

3 Feiten

Het hof verwijst voor de feiten naar hetgeen de kamer in de bestreden beslissing heeft vastgesteld. Partijen hebben tegen de vaststelling van de feiten

door de kamer geen bezwaar gemaakt, zodat ook het hof van die feiten uitgaat.

Kort gezegd gaat het in deze zaak om het volgende.

3.1 De zus van klaagster, mevrouw [X] (hierna te noemen: erflaatster) is geboren met een geestelijke beperking.

3.2. Klaagster is vanaf oktober 1989 tot 30 juni 2005 bewindvoerder geweest over het vermogen van erflaatster. Op 30 juni 2005 heeft de kantonrechter te Utrecht, op verzoek van erflaatster, klaagster als bewindvoerder ontslagen en tot opvolgende bewindvoerders benoemd de oom van erflaatster, de heer [Y] en zijn echtgenote mevrouw [Z] (hierna: de bewindvoerders). De bewindvoerders hebben het bewind voortgezet tot het overlijden van erflaatster.

3.3. In 2008 woonde erflaatster in een aanleunflat van [naam zorginstelling] voor mensen met een licht tot matig verstandelijke beperking. Een medewerker van [naam zorginstelling] heeft contact opgenomen met de oud-notaris om een afspraak te maken voor een bespreking bij erflaatster thuis over een door haar te maken testament.

3.4. Een bij het kantoor van de oud-notaris werkzame kandidaat-notaris (hierna te noemen: de kandidaat-notaris) is op 9 september 2008 bij erflaatster thuis geweest om haar wensen voor een testament te bespreken. Op 8 oktober 2008 heeft de oud-notaris bij erflaatster thuis het testament besproken en vervolgens verleden. In het testament heeft erflaatster twee goede doelen en de bewindvoerders tot erfgenaam benoemd. Haar inboedel heeft ze gelegateerd aan een goed doel.

3.5. Erflaatster is op [overlijdensdatum] overleden.

4 Standpunt van klaagster

4.1. Klaagster verwijt de oud-notaris dat zij in onvoldoende mate onderzoek heeft gedaan naar de wilsbekwaamheid van erflaatster. Op basis van het Stappenplan Beoordeling Wilsbekwaamheid ten behoeve van de notariële dienstverlening (hierna te noemen: het Stappenplan) van de Koninklijke Notariële Beroepsorganisatie (hierna te noemen: KNB) waren ten tijde van het passeren van het testament vijf indicatoren van toepassing, te weten:

1. het vermogen stond onder bewind;
2. erflaatster was niet in staat om zelfstandig te wonen;
3. erflaatster verbleef in een zorginstelling;

4. er was een medische indicatie, want erflaatster had een aangeboren verstandelijke beperking;
5. het initiatief voor het verzoek van de dienstverlening kwam van een ander dan erflaatster zelf.
De indicatoren 1,2, 3 en 5 waren bij de oud-notaris bekend. Indicator 4 had de oud-notaris duidelijk moeten zijn door de manier van praten van erflaatster en door het feit dat erflaatster niet kon lezen en schrijven. Op basis van deze indicatoren hadden er gereede twijfels over de wilsbekwaamheid moeten ontstaan en had de oud-notaris de verdere stappen van het Stappenplan moeten ondernemen. Klagster verwijt de oud-notaris dat zij dit niet heeft gedaan.

4.2. In hoger beroep voert klagster nog aan dat de door haar in eerste aanleg aangevoerde omstandigheden door de kamer onvoldoende zijn afgewogen. Daarnaast heeft de kamer bij haar beoordeling te veel vertrouwd op de beweringen van de oud-notaris zonder dat deze beweringen zijn onderbouwd. De oud-notaris heeft op de zitting in eerste aanleg verklaard, aldus klagster, dat zij achteraf gezien wel degelijk twijfels had over de wilsbekwaamheid van erflaatster; als zij het bewuste testament nu had moeten passeren dan had zij aan een niet-behandelend arts van erflaatster gevraagd om de wilsbekwaamheid van erflaatster te beoordelen. De kamer had niet aan deze verklaring voorbij mogen gaan.

5 Standpunt van de oud-notaris

De oud-notaris heeft verweer gevoerd. Het standpunt van de notaris wordt, voor zover relevant, hieronder besproken.

6 Beoordeling

6.1. Ter beoordeling aan het hof ligt de vraag of de oud-notaris voldoende zorgvuldigheid in acht heeft genomen voor wat betreft haar beoordeling van de wilsbekwaamheid van erflaatster.

6.2. De oud-notaris heeft over de omstandigheden waaronder het testament tot stand is gekomen – samengevat weergegeven – het volgende verklaard. Zowel bij het bespreken van het testament als bij het passeren van het testament waren geen andere personen aanwezig dan respectievelijk de kandidaat-notaris en de oud-notaris. Juist omdat de oud-notaris bekend was met de onderbewindstelling van het vermogen van erflaatster en met het feit dat zij woonachtig was in een aanleunwoning voor mensen met een licht tot matig verstandelijke beperking is zij het gesprek met

erflaatster aangegaan door middel van het stellen van open vragen. Erflaatster kon, aldus de oud-notaris, goed vertellen wat haar wensen waren en deze wensen kwamen overeen met hetgeen zij in een eerder gesprek met de kandidaat-notaris had gezegd. Omdat ook de inhoud van het testament passend was bij haar leven en in lijn met haar persoonlijke belangstelling bestond bij de oud-notaris geen twijfel over de wilsbekwaamheid van erflaatster. Op basis van haar ministerieplicht moest en mocht de oud-notaris daarom het bewuste testament passeren.

In hoger beroep voert de oud-notaris nog aan dat erflaatster in 2005 – slechts drie jaar voor het verlijden van het testament – ten overstaan van de kantonrechter in het kader van een procedure ter zake van het ontslag en de benoeming van nieuwe bewindvoerders uitdrukkelijk haar wil kenbaar heeft kunnen maken (namelijk dat zij niet langer klagster als bewindvoerder wilde). Ook in deze procedure is niet gesteld of gebleken dat erflaatster op enigerlei wijze niet in staat was om haar wil te kunnen bepalen. Uit de beschikking van de kantonrechter is dit evenmin gebleken.

De verklaring van de oud-notaris tegenover de kamer dat zij in de huidige tijd aan een niet-behandelend arts van erflaatster zou hebben gevraagd om haar wilsbekwaamheid te beoordelen is uitsluitend afgelegd om daarmee aan te geven dat dit een goede manier zou zijn geweest om zichzelf te beschermen tegen een klacht als de onderhavige. Ten tijde van het passeren van het testament was dit echter minder gebruikelijk. Met die verklaring wil de oud-notaris niet te kennen geven dat zij bij nader inzien alsnog gereede twijfels aan de wilsbekwaamheid van erflaatster had of moest hebben.

6.3. Het hof stelt het volgende voorop. Als uitgangspunt geldt dat iedereen aan wie op grond van de wet de bekwaamheid daartoe niet is ontzegd, rechtshandelingen kan verrichten en bij een (notariële) akte als partij kan optreden. Een notaris dient desgevraagd in beginsel haar/zijn ministerie te verlenen en aan de wensen van een client(e) te voldoen. Zoals bij elke akte moet de notaris de wilsbekwaamheid van de betrokkene beoordelen. Volgens vaste rechtspraak dient er bij de beoordeling van de wilsbekwaamheid van een betrokken cliënt(e) primair uit te worden gegaan van de eigen waarneming van de notaris die in dat kader een redelijke beoordelingsvrijheid toekomt.

Pas bij gerede twijfel aan de wilsbekwaamheid is verder onderzoek aangewezen.

6.4. Met de kamer is het hof van oordeel dat de oud-notaris zich met voldoende zorgvuldigheid zekerheid heeft verschaft omtrent de wilsbekwaamheid van erflaatster. Er zijn geen feiten of omstandigheden aangevoerd die aanleiding geven om vraagtekens te plaatsen bij de juistheid van het relaas van de oud-notaris omtrent de gang van zaken en haar waarnemingen. Aannemelijk is geworden dat erflaatster na het stellen van open vragen in de twee gesprekken die zij heeft gevoerd met de kandidaat- en de oud-notaris consistent is geweest in haar wensen met betrekking tot het testament en dat de oud-notaris, mede gelet op de bij erflaatster passende inhoud van het testament, daarom van de wilsbekwaamheid van erflaatster overtuigd kon en mocht zijn.

De door klaagster aangevoerde feiten en omstandigheden vormen noch op zichzelf noch in onderlinge samenhang aanleiding om te twifelen aan die wilsbekwaamheid. Dat het vermogen van erflaatster ten tijde van het opmaken van het testament onder bewind was gesteld, dat zij in een aanleunwoning woonachtig was en een (kenbaar) laag intelligentieniveau had hoefden op zichzelf nog geen redenen te zijn om nader onderzoek te doen naar de wilsbekwaamheid van erflaatster. Weliswaar is door klaagster een psychologisch onderzoeksrapport uit 1984 ingebracht waaruit blijkt dat erflaatster op verstandelijk beperkt niveau functioneerde maar die omstandigheid (voor zover deze al kenbaar was voor de oud-notaris) brengt niet zonder meer met zich dat erflaatster haar wil niet kon bepalen. Dit geldt te meer nu in 2005 – in de procedure met betrekking tot de benoeming van nieuwe bewindvoerders – op geen enkele wijze, noch door klaagster en evenmin door de kantonrechter, gerede twijfels ter zake van de wilsbekwaamheid van erflaatster zijn gebleken of zelfs maar naar voren zijn gebracht.

Naar het oordeel van het hof is op grond van het vorenstaande voldoende aannemelijk geworden dat de oud-notaris geen aanleiding had om aan de wilsbekwaamheid van erflaatster te twifelen en dat zij daarom ook geen reden had om het Stappenplan (verder) te volgen. Dit betekent dat de klacht ongegrond is, zoals ook de kamer heeft beslist.

6.5. Klaagster heeft het hof verzocht een onderzoek naar het dossier van de oud-notaris in te

stellen door een door het hof nader te benoemen deskundige. Gelet op de relevante feitenvaststelling en hetgeen hiervoor reeds is overwogen, gaat het hof aan dit verzoek van klaagster voorbij. Het hof acht zich voldoende geïnformeerd om zonder een dergelijk onderzoek te beslissen.

6.6. Hetgeen partijen verder nog naar voren hebben gebracht, kan buiten beschouwing blijven omdat het niet van belang is voor de beslissing in deze zaak.

6.7. Het hiervoor overwogene leidt tot de volgende beslissing.

7 Beslissing

Het hof:

– bevestigt de bestreden beslissing.

NOOT

Omdat dit tijdschrift nog maar relatief weinig aandacht heeft besteed aan de beoordeling van de wilsbekwaamheid door de beroepsbeoefenaar, vormt deze beslissing van de notariskamer van het hof een mooie aanleiding om bij dit onderwerp stil te staan.

Deze beslissing gaat over de beoordeling van de wilsbekwaamheid door de notaris, maar dit onderwerp leeft ook bij de andere beroepsbeoefenaars die in dit tijdschrift aan bod komen, zoals de advocaat en de medische beroepsbeoefenaar. Denk in dit verband aan het hof van discipline dat een advocaat één maand schorste omdat hij niet had onderzocht of zijn 79-jarige cliënte begreep wat de financiële consequenties waren van haar huwelijk met haar 22-jarige achterneef (HvD 19 augustus 2013, ECLI:NL:TAHVD:2013:188). VIA-artsen buigen zich dagelijks – veelal op verzoek van een notaris – over de beoordeling van wilsbekwaamheid en ook huisartsen, specialisten ouderengeneeskunde en neurologen krijgen regelmatig te maken met de beoordeling van de wilsbekwaamheid van patiënten (zie bijvoorbeeld de beslissingen van het Regionaal Tuchtcollege voor de Gezondheidszorg Amsterdam 19 februari 2019; ECLI:NL:TGZRAMS:2019:22, het Regionaal Tuchtcollege voor de Gezondheidszorg te Zwolle 8 juni 2018; ECLI:NL:TGZRZWO:2018:113).

In deze zaak verwijt de zus van erflaatster de oud-notaris dat zij onvoldoende onderzoek heeft

gedaan naar de wilsbekwaamheid van erflaatster ten tijde van het passeren van haar testament. Erflaatster had een (kenbaar) laag intelligentieniveau en een aangeboren verstandelijke beperking, haar vermogen was onder bewind gesteld en zij woonde in een aanleunwoning (dus niet zelfstandig). Volgens klaagster was er dan ook sprake van vele indicatoren die in het *Stappenplan Beoordeling Wilsbekwaamheid* (het *Stappenplan*) van de Koninklijke Notariële Beroepsorganisatie (KNB) worden genoemd en de oud-notaris had daarom het *Stappenplan* moeten volgen om de wilsbekwaamheid van erflaatster te beoordelen.

De oud-notaris daarentegen heeft zich op het standpunt gesteld dat zij op basis van haar ministerieplicht het bewuste testament wel degelijk mocht passeren. Ter onderbouwing heeft zij aangevoerd dat zowel zijzelf als haar kandidaat-notaris de erflaatster in twee gesprekken en steeds alleen hebben gesproken. De oud-notaris heeft haar daarbij open vragen gesteld, die erflaatster goed kon beantwoorden en die in de twee gesprekken consistent waren. De antwoorden en wensen van erflaatster waren bovendien in lijn met haar manier van leven en haar persoonlijke belangstelling. De oud-notaris twijfelde daarom niet aan de wilsbekwaamheid van erflaatster. Daarbij speelde ook een rol dat de oud-notaris wist dat de kantonrechter drie jaar eerder evenmin twijfelde aan de wilsbekwaamheid van erflaatster in de procedure omtrent het ontslag van klaagster als bewindvoerder en de benoeming van nieuwe bewindvoerders.

Het hof volgt de bestendige lijn in de notariële tuchtrechtspraak bij de beoordeling van het handelen van de oud-notaris (o.a. 23 februari 2016, ECLI:NL:GHAMS:2016:585). Daarbij worden steeds de volgende uitgangspunten gehanteerd:

- Iedereen aan wie op grond van de wet de bekwaamheid daartoe niet is ontzegd, kan bij testament uiterste wilsbeschikkingen maken.
- Een notaris dient daaraan in beginsel – op grond van art. 21 Wet op het notarisambt – zijn ministerie te verlenen en moet op verlangen van een testateur doen wat is vereist om diens uiterste wilsbeschikkingen in een testament vast te leggen.
- Uiteraard dient een notaris daarbij de wilsbekwaamheid te controleren. Het komt daarbij in

eerste instantie aan op de eigen waarneming van de notaris, die daarvoor een redelijke beoordelingsvrijheid toekomt.

– Pas bij gerede twijfel aan de wilsbekwaamheid is in het algemeen verder onderzoek aangewezen. Daarvoor biedt het *Stappenplan* een handreiking; dit betreft geen standaard te hanteren checklist.

Het primaat ligt dus – wel degelijk – bij de notaris. In deze beslissing komt mooi naar voren dat het een misvatting is dat het enkele feit dat iemand niet zelfstandig woont, wilsbekwaamheid met zich meebrengt. Hetzelfde geldt voor een onderbewindstelling, ‘stokoud’ zijn of andere indicatoren: deze impliceren niet zonder meer wilsbekwaamheid en (dus) ministerieweigering. Terecht oordeelt het hof dan ook in dit geval dat de door klaagster aangevoerde feiten en omstandigheden, op zichzelf maar ook in onderlinge samenhang, geen aanleiding vormen om te twijfelen aan de wilsbekwaamheid.

Het voorgaande betekent uiteraard niet dat dit geen ‘alarmbellen’ kunnen of zelfs moeten zijn voor een notaris om nader onderzoek te verrichten. Andere ‘alarmbellen’ dan de in deze beslissing genoemde kunnen bijvoorbeeld zijn: niet de testateur maar een ander maakt de afspraak met de notaris, de testateur komt niet alleen op de afspraak, de testateur komt niet uit de buurt, de begunstigde wil aanwezig zijn bij het verlijden van de akte, er is een ‘vreemde’ begunstigde, er zijn zichtbare verschijnselen van ziekte (die wilsbekwaamheid kan veroorzaken), het feit dat iemand geen origineel identiteitsbewijs bij zich heeft et cetera.

Hoewel uit de uitspraak niet blijkt of de oud-notaris haar bevindingen tijdens de gesprekken met de erflaatster kon onderbouwen aan de hand van gespreksnotities, is volgens het hof voldoende aannemelijk geworden dat de oud-notaris niet aan de wilsbekwaamheid van erflaatster hoefde te twijfelen. Daarmee had zij geen reden om het *Stappenplan* (verder) te volgen. Opvallend is dat de oud-notaris zelf maar één gesprek met de erflaatster heeft gevoerd; beter ware het geweest als de oud-notaris niet in haar eerste contact het reeds opgemaakte testament had gepasseerd maar zelf de consistentie in een bespreking en een volgende afspraak voor het tekenen van het

testament had geconstateerd. In de praktijk, bijvoorbeeld bij spoed, is dit natuurlijk niet altijd mogelijk. In ieder geval verklaart het hof de klacht hier ongegrond, zoals ook de kamer had beslist.

Wellicht speelde hierbij ook een rol dat de oud-notaris en haar kandidaat erflaatster steeds onder vier ogen (lees: buiten aanwezigheid van anderen) hadden gesproken. Uit recente jurisprudentie blijkt dat de notariële tuchtrechter er veel waarde aan hecht dat de notaris (bij voorkeur vergezeld door een medewerker als getuige) de testateur alleen – zonder familieleden of andere betrokkenen – spreekt (vgl. recent Kamer voor het notariaat Arnhem-Leeuwarden 17 december 2018, ECLI:NL:TNORARL:2018:55, Kamer voor het notariaat 18 december 2018, ECLI:NL:TNORAMS:2018:31, Hof Amsterdam 16 april 2019, ECLI:NL:GHAMS:2019:1383, Hof Amsterdam 28 mei 2019, ECLI:NL:GHAMS:2019:1777 en de Kamer voor het notariaat Arnhem-Leeuwarden 10 juli 2019, ECLI:NL:TNORARL:2019:37). Op die manier kan een notaris op zorgvuldige wijze invulling geven aan zijn taak om te waken voor een vrije en onafhankelijke wilsvorming, als waarborg tegen mogelijk ongewenste beïnvloeding.

Ten slotte. De hiervoor geschetste bestendige lijn in de notariële tuchtrechtspraak over dit onderwerp en het primaat van de notaris bij de beoordeling van de wilsbekwaamheid, wordt ook recent weer bevestigd in een – grondig gemotiveerde – beslissing van de Kamer voor het notariaat te 's-Hertogenbosch van 13 december 2019, ECLI:NL:TNORSHE:2019:35, over de beoordeling van de wilsbekwaamheid/ mogelijke beïnvloeding van een 83-jarige oom ten gunste van de thuishulp en BIG-geregistreerde verpleegkundige.

Mr. M.C.J. Höfelt
Advocaat bij TACT Advocaten – Tuchtrecht Aansprakelijkheid Compliance & Training – en redactielid van Tijdschrift Tuchtrecht.

Bruggenbouwers

Het verbindende werk
van mediators in een
verdeelde samenleving

Redactie:

Mr. Aik Kramer

In de essaybundel *Bruggenbouwers*, onder redactie van mr. Aik Kramer, geven de auteurs een unieke kijk in het werk van mediators en laten zij zien welke vaardigheden zij gebruiken om escalaties tegen te gaan, impasses te doorbreken en een nieuwe samenwerking tot stand te brengen. Zij nemen u mee van een windmolenpark op zee naar een middelbare school, en van de jungle van Zuid-Afrika naar het kantoor van de Belastingdienst.

Nu verkrijgbaar in de webshop: sdu.nl/brug
Of via de boekhandel.

Sdu

DE GOUDEN ZANDLOPERS 2020

15^e EDITIE | DONDERDAG 26 MAART 2020

Gouden Zandloperseizoen geopend!

Donderdag 26 maart 2020 staat in het teken van De Gouden Zandlopers 2020

Legal Counsel Award | Oeuvre Award | Young Talent Award | Meest maatschappelijk betrokken notaris of advocaat Award | Innovatief juridisch onderwijs Award
Legal Design & Infographic Award | Juridische Innovatie van Nederland

Nomineer vanaf 1 november uw collega, organisatie of project!

www.goudenzandlopers.nl

Sdu

Onze partner: **Advocatie**

Antwoorden OpMaat snel binnen handbereik

De juridische bouwstenen
voor uw dagelijkse praktijk

Om op de hoogte te blijven binnen uw vakgebied, om uw zaak goed te kunnen onderbouwen, met behulp van de meest relevante jurisprudentie, commentaren en tijdschriftartikelen, heeft u behoefte aan een goede online database. Ook wilt u geattendeerd worden op juridische actualiteiten zodat u zeker weet dat u niets mist.

Dan kiest u OpMaat. U kunt OpMaat per domein kiezen, een combinatie van domeinen of het volledige pakket.

Voor een proefabonnement en meer informatie
gaat u naar www.sdu.nl/opmaat

Sdu

Met «TT» wordt beoogd zo veel mogelijk interessante uitspraken op het gebied van het tuchtrecht te publiceren, zoals onder meer het advocatentuchtrecht, medisch tuchtrecht, notarieel tuchtrecht, accountantstuchtrecht en het sporttuchtrecht. Indien u beschikt over uitspraken die naar uw oordeel (mogelijk) geschikt zijn voor publicatie in «TT», verzoekt u de redactie deze te sturen naar het redactiesecretariaat.

Abonnementen en -administratie

«TT» verschijnt viermaal per jaar op papier en online via opmaat.sdu.nl. «TT» is ook beschikbaar via contentintegratie. Toegang tot «TT» via de Sdu Tijdschriften App (Stapp, te downloaden in de App Store en via Google Play) maakt ook onderdeel uit van het abonnement. Stapp is geschikt voor zowel iOS (Apple) als Android (Google).

Voor actuele prijzen, abonnementsvormen en onze leveringsvoorwaarden verwijzen wij u naar sdu.nl of kunt u contact opnemen met onze klantenservice. Abonnementen kunt u afsluiten via sdu.nl of via Sdu Klantenservice. Postbus 20025, 2500 EA Den Haag; tel: (070) 378 98 80; e-mail: sdu@sdu.nl.

Vanwege de aard van de uitgave gaat Sdu uit van een zakelijke overeenkomst; deze overeenkomst valt onder het algemene verbintenisrecht. Uw persoonlijke gegevens worden door ons zorgvuldig behandeld en beveiligd. Wij verwerken uw gegevens voor de uitvoering van de (abonnements)overeenkomst en om u op uw vakgebied van informatie te voorzien over gelijksoortige producten en diensten van Sdu Uitgevers B.V. Voor het toesturen van informatie over (nieuwe) producten en diensten gebruiken wij uw e-mailadres alleen als u daarvoor toestemming heeft gegeven. Uw toestemming kunt u altijd intrekken door gebruik te maken van de afmeldlink in het toegezonden e-mailbericht. Als u in het geheel geen informatie wenst te ontvangen over producten en/of diensten, dan kunt u dit laten weten aan Sdu Klantenservice: informatie@sdu.nl. Abonnementen gelden voor minimaal één jaar en hebben een opzegtermijn van twee maanden. Onze uitgaven zijn ook verkrijgbaar in de boekhandel. Voor informatie over onze leveringsvoorwaarden kunt u terecht op www.sdu.nl.

©Sdu Uitgevers B.V. 2020
Alle rechten voorbehouden.

Behoudens de door de Auteurswet gestelde uitzonderingen, mag niets uit deze uitgave worden veelevoudigd (waaronder begrepen het opslaan in een geautomatiseerd gegevensbestand) of openbaar gemaakt, op welke wijze dan ook, zonder voorafgaande schriftelijke toestemming van de uitgever. De bij toepassing van art. 16b en 17 Auteurswet wettelijk verschuldigde vergoedingen wegens fotokopieën, dienen te worden voldaan aan de Stichting Pro, Postbus 3060, 2130 KB te Hoofddorp (www.stichting-pro.nl). Voor het overnemen van een gedeelte van deze uitgave in bloemlezingen, readers en andere compilatiewerken op grond van art. 16 Auteurswet dient men zich tevoren tot de uitgever te wenden. Hoewel aan de totstandkoming van deze uitgave de uiterste zorg is besteed, aanvaarden de auteur(s), redacteur(en) en uitgevers geen aansprakelijkheid voor eventuele fouten of onvolkomenheden.

Het al dan niet op verzoek van de redactie aanbieden van uitspraken of artikelen aan «TT» impliceert toestemming voor openbaarmaking en veelevoudiging t.b.v. de elektronische ontsluiting van (delen van) «TT» in enige vorm.

Tijdschrift Tuchtrecht

Redactie

mr. N.A. (Noa) de Leon-van den Berg, Advocatenkantoor De Leon (hoofdredacteur)
mr. V.C.A.A. (Valéry) Daniels, VvAA Rechtsbijstand
mr. L. (Liselotte) van Gaalen-van Beuzekom, Advocatenkantoor Eye Legal
mr. M.C.J. (Martine) Höfelt, TACT Advocaten
mr. M.G. (Marc) Kelder, Milestone advocaten
mr. G.L. (Laurens) Maaldrink, eerder notaris en advocaat te Den Haag
mr. M.F. (Maurice) Mooibroek, KBS Advocaten N.V.
mr. E.J.M. (Emilie) van Rijckevorsel-Teeuwen, Van Rijckevorsel Mencke
mr. T.J. (Tonco) Roest Crolius, RCDJ Advocaten
mr. N. (Niels) van Schaik, Van Schaik Van Elst Van Dam Advocaten

Redactieadviesraad

prof. mr. F.A.W. (Floris) Bannier, Universiteit van Amsterdam
prof. mr. drs. J.W.A. (Jan) Biemans, Universiteit Utrecht
mr. A.R.O. (Alex) Mooy, Medische Strafkamer en SKJ
mr. M.F.J.N. (Tijn) van Osch, Gerechtshof Arnhem-Leeuwarden
prof. dr. mr. J.E. (Jonathan) Soeharno, Universiteit van Amsterdam, De Brauw Blackstone Westbroek

Redactiesecretariaat

Frank Veerkamp
veerkamp@xs4all.nl

Uitgever

Peter Frissen
p.frissen@sdu.nl

Redactieadres

Anita Koelma, Sdu
Postbus 20025, 2500 EA Den Haag
a.koelma@sdu.nl

ISSN: 2589-2657
opmaat.sdu.nl

Citeertitel

«TT» 2020/x (volgnummer uitspraak), bijvoorbeeld «TT» 2020/1

Advertentieacquisitie

Cross Media Nederland
Tim Lansbergen
010-7607324
tim@crossmedianederland.com